

vanja, iz tendenčne »vzgojnosti« v svobodno prebujenje človeškega bistva. In še to bi morda razodel, da naj romantično iluzijo, ki ne odgovarja več duhu našega časa niti stilno niti vzgojno — skuša nadomestiti realizem, a ne oni brezdušni, zunanji, »novi«, marveč realizem srca in čiste nrávnosti, realizem tiste luči, ki jo nosi človek v sebi od vekomaj.

*

Ničesar novega in zelo malo dobrega vsebuje povest »Rudi«. Njen avtor je Tone Seliškar, žalibog. Rekel bi, da to ni morda polje zanj, če ne bi opazal že dalj časa, da Seliškar, pesnik »Trbovelj«, knjige socialne lirike, ki v naši povojni pesniški produkciji predstavlja eno najmočnejših zbirk — propada in nazaduje tudi v liriki. Ali postaja star, da se ga izogibajo muze, ali pa jim je sam obrnil hrbet? To liko je gotovo, da »Rudi« ni drugega nič nego koncept osebne volje, ki pravi, to-le in tako-le bomo naredili, živio literatura in prolet. To je naivnost in nerazumevanje poklica. Propagator ni bil še nikoli umetnik zato, ker je bil propagator — narobe bo prej resnično. Umetnost je življenje in njega ponazoritev v estetičnih likih, kjer ni življenja, navadno vstajajo gesla: abstrakcija življenja, ki ustvarja, če in kadar se prenese v umetnost, tendenčni šund. Primer takega je tudi »Rudi«, kjer je to dejstvo tako prozorno, da ne dopušča nobenega dvoma. Tam, kjer in dokler je pisatelj zvest življenju, me pridobiva prav s tem. Z resničnostjo snovi, ne toliko z neizrazitim slogom in neprevelikimi pripovednimi vrlinami in sposobnostmi. A vendarle: berem, še ugaja mi tu pa tam. Tako-le nekako do konca četrtega poglavja, ko smo na morju — odslej pa se moj odnos izpremeni, že v londonsko luko pridem slabe volje, nazadnje sem razočaran in ravnodušen, ne, rajši neprijetno dirnjen. I, seveda, si pravim, ko premislim, saj ne more biti drugače. Rudi, resnično proletarsko dete, postane v rokah pisatelja žrtev čisto meščanske miselnosti. Še po snovi, mi postane jasno, saj danes ne čutim več tako, tuje nam je že to čustvovanje in milje. Ali naj vam ta solzava naivnost predoči trpljenje in stisko človeka-sužnja naših dni?

Tako ta povest ni ne proletarska ne mladinska, kaj šele umetniška. Docela neumetniško hoče avtor ponazoriti neko geslo z življenjem, a to se vendarle ne dá utesniti v spone kakršnihkoli namenov in premis. Svobodno je! Zato se je maščevalo tudi nad pisateljem, poleg pomanjkanja pripovednega daru je namreč prav ta neiskren odnos do resnice življenja v prvi vrsti vzrok poraza, ki ga je doživel Seliškar s to »povestjo«.

France Vodnik

Odmevi. Literarno-kulturna revija. I. Jesen. Urednik Radivoj Peterlin-Petruška. Ljubljana, 1929. — Kaj pa je tebe treba bilo — tako bi se Slovenci danes smeli vprašati ob marsikaterem pojavu, ne samo v literaturi. Tu pa še prav posebno, in če kdaj česa ni bilo treba našem narodu, mu te-le »literarno-kulturne« revije ni bilo nič treba. Naivni entuziazem in romantični zanos, dve podedovani hibi slovenskega značaja, ki pa nas vsaj varujeta pred prezgodnjo dozorelostjo, ustvarjata pri nas temu podobne pojave. In se gremo... karkoli, samo da se gremo: enkrat rodoljube, enkrat boheme, enkrat — e, kaj bi! Naj

povem naravnost in nakratko: »Odmevi« so negativen dogodek v našem kulturnem življenju, ničla v literarni žetvi tekočega leta, žal, ne osamljena ničla. Bolj kot kritika more zanimati narodnega ekonoma za prazen nič zapravljeni denar, za katerega bi Slovenci mogli dobiti dve lepi, dve potrebni, dve vredni knjigi. Kaj pa je v tej reviji takega, da bi jo opravičevalo? Nič. Ne ideologija in program, ki ju ni niti v zavesti od vseh vetrov skupaj zbranega zbora »odmevašev«, niti si je ni svest, dam vse, kar imam, urednik g. Radivoj Bo-žé. Nič ne bo, ker biti ne more! Ne prispevki vseh teh pisateljev in pisunov, pesnikov, epigonov in epigončičev, ki po veliki večini ne bi delali ugleda najbolj skromnemu družinskemu listu. Skušal sem se tolažiti — da bi ne bilo treba pisati tako ostro — s tem, da morda vse to ni zares, da je morda vse le nekakšna »romantična ironija«, pri bohemih je namreč vse mogoče — pa se ni dalo. Edino pozitivna je v človeško-subjektivnem zmislu oddolžitev spomenu pisatelja Milana Puglja, čeprav objektivno važnih in pomembnih ugotovitev ne prinaša noben prispevek. Izvzel bi morda še to in ono drobno stvar, zlasti članek »Nekaj misli o kulturi in civilizaciji«, ki ga je napisal France Veber. Ta članek je tako dejstvu odgovarjajoča analiza našega življenja, da še nismo imeli podobne; škoda le, da je zašla v to revijo, kamor ne spada. France Vodnik

France Vodnik: A njega ni... Maribor, 1929. Samozaložba Str. 144. Slovenski Krajini njen sin. — Povest je zgodba iz svetovne vojne in pripoveduje, kako se po smrti dveh bratov tudi tretji ne vrne več domov in k svoji izvoljenki. Takih slučajev je brez števila, leseni križi na pokopališčih, trupla, razmetana po gorah ali potopljena v globoka morja so še neme priče krute človeške usode, ki o njej umetnost komaj jeclja, kadar ji zre v strašno lice. Za zgubljenimi še počasi dogoreva spomin v domači hiši, ali v nevesti strto upanje, kmalu bo vse, kakor je bilo prej. — Kolenc je z veliko zgovornostjo in s toplim občutjem naslikal tipičen primer te usode. Zgodba se začne sredi vojske s strahom za zgubljenimi svojci in z vedno novimi nabori. Nato pisatelj pokaže, s kakimi vezmi so mladeniči privezani na domačo hišo in vas, kako se te vezi v slutnji morda večnega slovesa vse živeje razpredejo; kot bi se hoteli ljudje s čistostjo individualne kreposti odkupiti pred neizbežno usodo. Zdaj sledi tipična slika vojske, trpljenje vojakov v vojašnici, v strelnih jarkih, razuzdanost častnikov, uresničene slutnje kmetiškega fanta, ki nosi nagelj od izvoljenke in umrje na ruski fronti. Kolenca pretežno zanima čustvena stran oseb, le v podrejeni meri gleda masko vojske, ki se je vanjo zaval človeški rod, da prenese in preskusi vse, kar je mogoče pretrpeti. — Preprost realizem in javljanje čustva drži pisatelja v okviru žalostne zgodbe, ki je bolj naivno kot rafinirano zložena. Vidi se, da ni bral najboljših del naše pripovedovalne umetnosti. — Skoraj z nasmehom opazujemo, kako se pisatelj zastonj trudi, da bi pokazal individualno usodo namesto tipične, vendar bo prav ta naivna preprostost ganila mnoge, katerim je namenjena. Povest je več kot nedoločna sentimentalnost Gregorčičeve pesmi, odkoder je pisatelj vzel naslov. Povrhu tega je to le ena smer povesti, druga je usoda domače hiše, kjer se sestro namesto brata vrne njen zaročenec. Z na-

geljnem, ki ga prinese bojni tovariš zapuščenemu dekletu, bi se odprl učinkovitejši pogled v dekletovo žalost, kakor s sentimentalno pesmijo Njega ni. To je le eno zrcalo, kot bi jih bilo še lahko sto. Dr. J. Š.

Pont des artska beračica. Odpoved nesrečne žene. Po W. Hauffu priredil Franjo Kolenec. Samozaložba. Str. 134. Maribor, 1928. — Nemški romantik W. Hauff (1802—1827) slovi zlasti kot pripovedovalec pravljic; velik uspeh je imel s svojo satiro »Mož v luni« (prevedeno tudi v slovenščino); klasične so tudi nekatere njegove novele. Novela, ne roman, je tudi to delo. Mladenič Fröben je v neki viharji noči podaril mladi beračici, ki je uporno skrivala svoj obraz ali vsaj oči, na mostu Pont des Arts v Parizu miloščino. Tisti hip se je vzbudil v njem ljubezen do skrivnostne beračice. Nje podoba mu ni izginila izpred oči nikdar več, dasi nje same ni videl dolgo vrsto let; slednjič jo najde — kot nesrečno ženo svojega prijatelja. Ta, surov značaj, jo zavrže, zvedevši, da je beračica (dasi le v sili, za bolno mater!), a s Fröbenom, za katerega skrivaj tudi ona gori že od srečanja na Pont des Arts, se ne more, se noče poročiti, ker je v vesti vezana kot katoličanka. Sledi grenka odpoved...

Dejanje je res velezanimivo, napeto. Tehnika prve romantike, kakor jo pri nas prav dobro poznamo iz Jurčičevih novel in romanov. Strastnost, ki polje v noveli, pa ne more dobro vplivati na mladega čitatelja. — Prevod (prireditve) je gladek; le nekaj napak moti, n. pr. obleči se, namesto obleci se. Tudi iz te prireditve ni jasno, kdo in kdaj je našo junakinjo slikal, da je mogel Fröben hoditi gledat nje sliko v galerijo v Stuttgartu. Dbv.

Mladost v džungli. Spisal Dhan Gopal Mukerđi. Prevedel Josip Vidmar. Slikarsko opremil Božidar Jakac. Str. 151. Založba »Svet«. Ljubljana, 1928. — Mlad človek se uči ali iz knjig ali pa — če zna in hoče — iz bistrega opazovanja ljudi in narave. Mukerđijeva knjiga nam pripoveduje, česa se je enajstletni deček (pač pisatelj sam?) pod vodstvom svojega očeta z ostrim opazovanjem vseh raznih živali v džungli naučil. Džungla je bila za dečka prva, pa tudi najzanimivejša knjiga, polna naravoslovnih, pa tudi npravnstvenih nauk. Tudi mi se ne nehamo čuditi ob tem pripovedovanju: kakšna je džungla dopoldne, opoldne, zvečer, pred polnočjo, opolnoči, proti jutru; katere živali žive v njej: opice, sloni, medvedje, nosorogi, bizoni, bivoli, tigri, pantri, leopardi, šakali, lisice, antilope, jeleni, krokodili, kače, pavi, papige, vseh vrst mravlje, čebele...; deček se uči spoznavati živali po odtisih stopinj, po njih vonju, po načinu, kako se grmovje giblje pod njimi; bistro opazuje, kako hodijo, kako pijejo; odpre se mu spoznanje, da imajo travojedne živali mnogo prednosti pred mesojednimi (z očetom skleneta biti vegetarijanci!). Dih nam zastaja, ko čitamo naravnost klasične opise dvobojev na življenje in smrt med tigrom in leopardom, med tigrom in antilopo, med pitonom (kačo) ter pavom, med bizonom in človekom (dečkom) itd. Kakor so glede ostroti čutov travojedne živali nad mesojednimi, tako prekašajo — vidi pisatelj — preprosto živeči meščanje v razumnosti in lepoti nenaravno živeče meščane; tudi do živali se oni vedejo kot bratje, le-ti kot sovražniki.

Ko čitamo, kako živali pijo, namreč bistro prisluškujoč šumom in odmevom (str. 136), z grozo čutimo,

koliko so živali nad človekom, uživajočim alkohol in pri tem zgublajočim občutje in zavest. Da, džungla bi mogla navdušiti za abstinenco.

SRBSKO-HRVATSKO SLOVSTVO

Ante Dukić: Pogledi na život i svijet. Zagreb, 1929. Str. 70. — Brzi ritm novodobnega življenja zamera vse človeštvo v nevzdržnem valu, da se osebnosti sredi njega spreminjajo v mehanizme, ki jih gibljeta samo še dve vzmeti, pohlepnost in nevoščljivost. Ljudje postajajo slepi za prave človeške vrednote in se povračajo v avtomatizem živalske zavesti. Zato je Dukić spisal izredno koristno knjigo, ker v nji kaže pot od kolektiva do individualnosti, od napake do čednosti. To so pogledi modrosti, ki ji je glavni cilj ohranitev osebnosti in pravega duhovnega bogastva. Čeprav so ti »Pogledi« sestavljeni za praktično uporabo, vendar ne morejo biti vedno praktični, ker prava osebnost se tvori z žrtvami v nasprotju do sveta, kakor se tudi čednost zasveti po dolgotrajnem brušenju s prahom človeških napak.

Aforistična oblika, katere prvotni zametek so pogovori in izreki imenitnih mož, živi že od antike naprej kot epigram, poleg njega pa se pojavi v novi dobi proza, kot maksime (Laroche-foucauld), misli (Pascal, Chamfort), fragmenti (romantika) in doseže vrhunec v Nietzscheju. Aforizem je utrinek subjektivnega duha, ki se užge pri opazovanju konkretnosti. V njem tiči vsa neposredna moč osebnosti, ki bi se v razumskem, logičnem sistemu izgubila. Aforizem je kakor električna žarnica, ki se sicer ne more meriti s solncem, vendar nam razsvetljuje noč in prosveta celo trda telesa. — Logične nedoslednosti bi našel tudi v tej zbirki, kdor bi hotel cepiti dlako, kajti naši pojmi streme po splošnosti, zmisel aforizma je pa posebnost; dlakocepnosti je ost odkrtil že avtor z besedami: »Ne deri grla za istinu, koja u životu ne znači ništa« (40).

V ozadju »Pogledov«, ki so nekaka etika sodobnega življenja, stojita Maeterlinck, ko Dukić zre v mistiko onostranskega sveta, in Bergson, ko trdi, da je najvišja oblika življenja, pomagati Bogu ustvarjati svet. Kot Bog in narava neprenehoma ustvarjata, tako tudi človek ustvarja in delaj. Le pesniku prizna pravico brezdolja, ki je kot vulkan, kadar miruje: Kdor živi, samo da živi, je največji bedak v blaznici življenja (24). Nasprotno smer sta včasih zastopala Fr. Schlegel in Tolstoj z nazorom, ki je izražen v Tao in Nirvani, da je čisto vegetiranje v lenobi najvišja življenjska oblika. Moderna samozavest, ki že od romantike naprej misli, da lahko odgrne kopreno prirode, mu včasih ne ugaja, zato se nagiblje h Kantovemu skepticizmu, ki gleda meje človeškega spoznanja: Ne dižimo košulju Majci prirodi (69). Ni se vdal popolnoma vetru nove »svinčene dobe«, v kateri vlada glava, ampak si želi nazaj zlato dobo, v kateri je vladalo srce: zato se borimo za stvari, ki prinesejo v bodočnosti dobro, ne zlo (38). Dukić se odvrta tudi od skrajnega individualizma Nietzschejevega, ki zameta socialno enakost in priznava le še subjektivno resnico in moralo nadčloveka, ko trdi, da so čednosti le suženjske slabosti; avtor pravi: Zao čovjek smatra kreposti slaboćom (56), vendar je v njem nekaj Nietzscheja v besedah: Na pravo se